

WYKŁADNIA PRAWA

Zasady – reguły – wskazówki

Maciej Zieliński

SERIA AKADEMICKA

7. WYDANIE UZUPEŁNIONE

WYKŁADNIA PRAWA

Zasady – reguły – wskazówki

Maciej Zieliński

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA AKADEMICKA

7. WYDANIE UZUPEŁNIONE

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Ewa Fonkowicz

Opracowanie redakcyjne
Aleksandra Nałęcz-Zienkiewicz

Łamanie
Wolters Kluwer

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

The logo for 'prawolubni' features the word in a lowercase, serif font. A small heart symbol is positioned above the letter 'i'. Below the text is a decorative horizontal line with a wavy, wave-like pattern.

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2017

ISBN: 978-83-8092-950-0

7. wydanie uzupełnione

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluger.pl
www.wolterskluger.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Pracę tę poświęcam pamięci kochanych moich
Ojca – Jana Zielińskiego,
który w walce z totalitaryzmem zginął na Zachodzie;
Ojczyrna – Władysława Wójtowicza,
który przez 14 lat odosobnienia doświadczał totalitaryzmu na Wschodzie
Autor

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
---------------------	----

Część pierwsza WPROWADZENIE

Wprowadzenie	15
--------------------	----

Część druga TEORETYCZNE UJĘCIA WYKŁADNI PRAWA

Rozdział I

Podstawowe pojęcia związane z wykładnią	43
---	----

1. Pragmatyczne i apragmatyczne posługiwanie się terminem „wykładnia prawa”	43
2. Zakres pojęcia „wykładnia prawa” w ujęciu pragmatycznym	44
3. Wykładnia prawa – wykładnia przepisów prawnych	46
4. Wykładnia – interpretacja	47
5. Rozumienie i zrozumienie a wykładnia (interpretacja)	48
6. Redagowanie tekstów prawnych a ich wykładnia	58
7. Rodzaje wykładni prawa	59

Rozdział II

Koncepcje wykładni prawa w Polsce	62
---	----

1. Pojęcie koncepcji wykładni prawa	62
2. Ogólne typy koncepcji wykładni prawa	64
3. Międzywojenne koncepcje wykładni prawa	66
3.1. Tradycyjna koncepcja wykładni prawa	67
3.2. Konstrukcyjna koncepcja wykładni prawa	70
4. Powojenne koncepcje wykładni prawa	72
4.1. Koncepcja semantyczna intensjonalna (klaryfikacyjna)	72
4.2. Koncepcja semantyczna ekstensjonalna (logiczna) wykładni prawa	75
4.3. Derywacyjna koncepcja wykładni prawa	76
4.4. Prawnicza koncepcja interpretacji humanistycznej	78

4.5. Komputacyjna koncepcja wykładni prawa	81
4.6. Poziomowa koncepcja wykładni prawa	81
4.7. Koncepcja walidacyjno-derywacyjna	84
4.8. Hermeneutyczne i inne ujęcia wykładni prawa w Polsce	84
5. Zbiorcza charakterystyka koncepcji wykładni prawa	87

Część trzecia

CHARAKTERYSTYKA WŁAŚCIWOŚCI POLSKICH TEKSTÓW PRAWNYCH

Rozdział III

Warunki wstępne charakterystyki tekstu prawnego	91
---	----

Rozdział IV

Quasi-idiomatyczność wyrażen tekstu prawnego. Poziom deskryptywny i poziom normatywny tekstu prawnego	93
---	----

Rozdział V

Rozczłonkowanie norm w przepisach prawnych	101
1. Rozczłonkowanie syntaktyczne norm w przepisach prawnych	101
2. Rozczłonkowanie treściowe norm w przepisach prawnych	110

Rozdział VI

Kondensacja norm w przepisach prawnych	123
--	-----

Rozdział VII

Leksyka (słownictwo) języka tekstów prawnych	128
1. Baza leksykalna języka tekstów prawnych a język potoczny	128
2. Wieloznaczność w bazie leksykalnej języka tekstów prawnych	135

Rozdział VIII

Zwroty niedookreślone i nieostre w tekście prawnym	155
--	-----

Rozdział IX

Zwroty szacunkowe w języku tekstów prawnych	163
---	-----

Rozdział X

Tekst prawny a eufemizmy, wulgaryzmy i archaizmy	166
--	-----

Rozdział XI

Wyrazy obcojęzyczne i neologizmy w tekście prawnym	169
--	-----

Rozdział XII

Skróty i skrótowce w języku tekstów prawnych	172
--	-----

Rozdział XIII

Słownictwo języka tekstów prawnych a słownictwo odmian i socjolektów języka ogólnego	174
---	------------

Rozdział XIV

Definicje w tekstach prawnych	176
1. Powody wprowadzenia definicji legalnych	176
2. Definicje w strukturze tekstu prawnego	178
3. Logiczne typy definicji legalnych	182
4. Zasięg definicji legalnych	188
5. Prawny charakter i waga definicji legalnych	189

Rozdział XV

Zmiany tekstu prawnego	192
-------------------------------------	------------

Część czwarta**PRAKTYCZNA WERSJA KONCEPCJI DERYWACYJNEJ****Rozdział XVI**

Główne wyznaczniki cech koncepcji	199
1. Elementy intelektualne koncepcji	200
2. Role spełniane przez wykładnię	204
3. Elementy realistyczne koncepcji	210
4. Elementy intelektualne i realistyczne wyznaczające decyzje interpretatora	220

Rozdział XVII

Inne właściwości praktycznej wersji koncepcji derywacyjnej	223
1. Cel wykładni	223
2. Sensualność i klaryfikacyjność koncepcji derywacyjnej	224
3. Uniwersalność a operatywność wykładni w koncepcji derywacyjnej	226
4. Koncepcja derywacyjna a jednolitość wykładni	229
5. Uzasadnianie decyzji interpretacyjnych	231

Rozdział XVIII

Pragmatyczność i normatywność koncepcji wykładni	236
1. Pragmatyczność koncepcji wykładni	236
2. Normatywność koncepcji wykładni	250

Rozdział XIX

Założenia o racjonalności prawodawcy	258
---	------------

Rozdział XX

Zintegrowanie koncepcji derywacyjnej z innymi koncepcjami i stanowiskami	271
---	------------

Część piąta
DYREKTYWY POSTĘPOWANIA INTERPRETACYJNEGO

Rozdział XXI	
Dyrektywy ogólne	277
Rozdział XXII	
Dyrektywy porządkującej fazy wykładni	281
Rozdział XXIII	
Dyrektywy rekonstrukcyjnej fazy wykładni	286
Rozdział XXIV	
Dyrektywy percepcyjnej fazy wykładni	290
Skorowidz rzeczowy	303

WYKAZ SKRÓTÓW

Annales UMCS	–	Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio G. Ius, Lublin
k.c.	–	ustawa z 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 38 ze zm.)
k.k.	–	ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1137 ze zm.)
Konstytucja RP	–	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
k.p.a.	–	ustawa z 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 23 ze zm.)
k.p.c.	–	ustawa z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 101 ze zm.)
k.p.k.	–	ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.)
k.r.o.	–	ustawa z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 2082 ze zm.)
NP	–	„Nowe Prawo”
o.p.	–	ustawa z 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 613 ze zm.)
OSNC	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Cywilna
OSNKW	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Karna i Izba Wojskowa
OTK-A	–	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; Zbiór Urzędowy, Seria A
PiP	–	„Państwo i Prawo”
p.p.s.a.	–	ustawa z 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 718 ze zm.)
RPEiS	–	„Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”
SPP	–	„Studia Prawa Prywatnego”
tekst jedn.	–	tekst jednolity
u.SN	–	ustawa z 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. z 2016 r., poz. 1254)
ZNUJ	–	„Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”
ZNUŁ	–	„Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego”

-
- ZTP – Zasady Techniki Prawodawczej, załącznik do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 20 czerwca 2002 r. (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 283)

Część pierwsza

WPROWADZENIE

Wprowadzenie

I. Opracowanie niniejsze nie jest w swej istocie podręcznikiem jakiegoś oddzielnego przedmiotu dydaktycznego, ujętego w programie studiów prawniczych na którymkolwiek z wydziałów prawa w Polsce. Jest natomiast opracowaniem podejmującym próbę systematycznego przedstawienia fragmentu wiedzy prawniczej – fragmentu podstawowego, niekiedy uważanego za najbardziej podstawowy. 1

 W problematyce wykładni ześrodkowują się bowiem nieomal wszystkie problemy nauki prawa i praktyki prawniczej. Wszystko, co się w nauce i praktyce prawniczej czyni, albo wprost polega na wykładni, albo jej dotyczy, albo wykładnię rozwija, albo wykładnię przejawia, albo wykładnię uwzględnia, albo ją po prostu warunkuje. 2

Ogólny teoretyk prawa, pisząc o kolejności stosowania reguł wykładni, wykładnię charakteryzuje. Cywilista, który wskazuje na relację między typami praw ograniczonych, wykładnię uwzględnia. Karnista, który wprowadza pojęcie negatywnych znamion przestępstwa, wykładnię warunkuje. Sędzia, wydając wyrok w sprawie o rozbój, korzysta z wykładni dokonanej przez siebie uprzednio, tak samo jak urzędnik, który akceptuje skorzystanie przez kogoś z ulg podatkowych, Trybunał Konstytucyjny stwierdzający niezgodność ustawy z Konstytucją, minister, który podważa decyzję rektora uczelni, i wójt gminy ogłaszający pogotowie przeciwpowodziowe, i wierzyciel, który wnosi pozew do sądu, i obywatel, który uważa, że ograniczono jego prawo wyborcze albo że bezpodstawnie nakazano mu pomalowanie płotu itp. Można więc wręcz sformułować twierdzenie, że cała działalność prawnicza albo z wykładni korzysta, albo wykładnię kształtuje – zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i w aspekcie praktycznym.

 Z kolei fakt, że dotychczasowe zwarte opracowania problematyki wykładni – opublikowane zresztą dość dawno – miały przede wszystkim charakter naukowych prac teoretycznych¹, konieczne stało się przedstawienie jej w sposób bardziej praktyczny, choć oczywiście – również podbudowany teoretycznie. Opracowanie niniejsze jest wynikiem dociekań, które w dziedzinie wykładni prawa staram się realizo- 3

¹ Np. E. Waśkowski, *Teoria wykładni prawa cywilnego*, Warszawa 1936; J. Wróblewski, *Zagadnienia teorii wykładni prawa ludowego*, Warszawa 1959.

wać od 1969 r. i które w różnych fragmentarycznych aspektach znalazły już swój wyraz w wielu artykułach opublikowanych w bardzo różnych czasopismach i w różnych dziełach zbiorowych wydawanych okazjonalnie.

- 4 **II.1.** Spodziewanymi odbiorcami niniejszego opracowania mieliby być:
- naukowcy i praktycy stosujący prawo, którzy zechcieliby skonfrontować swoją wiedzę i doświadczenie w dziedzinie wykładni z poglądami naukowymi w tej dziedzinie;
  - studenci prawa, niezależnie od tego, w jakim stopniu dotychczas przyswoili sobie wiedzę prawniczą;
  - nieprawnicy, którzy świadomi zwłaszcza konsekwencji zasady *ignorantia iuris nocet* (nieznajomość prawa szkodzi) chcieliby uprzystępnić sobie tajniki rozumienia tekstów prawnych.

2. Krąg czytelników może być zatem bardzo zróżnicowany. Fakt ten nakłada więc na autora przede wszystkim szczególnie obowiązek zadbania o danie im wszystkim istotnej szansy na możliwie adekwatne odebranie formułowanych w niniejszym opracowaniu wiadomości.

- 5 Wiadomo powszechnie, że adekwatność nadanego i odebranego komunikatu zależy od tego, czy uczestnicy procesu komunikacyjnego mają te same kompetencje językowe, przejawiające się w dysponowaniu tym samym językiem (jego siatką terminologiczną i pojęciową, a zatem i regułami rozumienia)².

 Z tego też względu pierwszoplanowym zadaniem autora jest wskazanie podstawowej siatki pojęciowej, za pomocą której przedstawi omawiane zagadnienia.

- 6 3. Rodzi to dwa następujące kłopoty:
- 1) od autora wymaga dostatecznie szkolnego przedstawiania pojęć i problemów, by były one dostępne również dla nieprawników, a od tych z kolei wymaga szczególnej ostrożności w kwestii wyzbycia się przy tym fragmentarycznych, niespójnych wiadomości zaczerpniętych dotąd z doświadczenia i wiedzy potocznej;
  - 2) od prawników (również studentów i aplikantów) wymaga:
    - a) wyrozumiałości w związku z koniecznością stykania się po raz kolejny z wiadomościami podstawowymi,
    - b) znacznej ostrożności i cierpliwości w całościowym odbiorze przedstawianych przez autora pojęć i ich wykorzystywaniu, co jest szczególnie istotne, ponieważ

² Z uznaniem należy podkreślić fakt, że zarówno prawnicy, jak i językoznawcy coraz dobitniej domagają się nie tylko doskonalenia sposobów pisania tekstów prawnych, ale i umiejętności ich czytania. Por. M. Zieliński, *Wiedza o tekstach prawnych jako warunek ich rozumienia*, w: *Język polskiej legislacji, czyli zrozumiałość przekazu a stosowanie prawa. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Kultury i Środków Przekazu oraz Komisję Ustawodawczą Senatu RP*, Warszawa 2007, s. 26 i n.; H. Jadacka, *Dlaczego nie wszyscy mogą rozumieć teksty prawne*, w: *Prawo i język*, pod red. A. Mróz, A. Niewiadomskiego, M. Pawelec, Warszawa 2009, s. 27 i n.

występujące w opracowaniu terminy mogą odbiegać niekiedy, co najmniej w pewnym zakresie, od dotychczasowych sposobów pojmowania i wykorzystywania ich przez czytelników.

- Szczególnie istotne jest zastrzeżenie poczynione w punkcie 2b, ponieważ nieprzestrzeganie go przez czytelnika może doprowadzić do największego z mankamentów – do nieporozumienia pod pozorem adekwatnego zrozumienia, które to nieporozumienie jest gorsze od całkowitego niezrozumienia. Nie da się przedstawić problemów wymagających wyjątkowej szczególności analiz bez całkowitej korespondencji między językowymi kompetencjami ich nadawcy i odbiorcy. 7
- III. Pierwszoplanowym ustaleniem pojęciowym przyjętym w niniejszym opracowaniu jest rozróżnienie terminów: „przepis prawny” i „norma postępowania” (a w dalszej kolejności „norma prawna”). 8
- 1. Rozróżnienie to wprowadził przed przeszło pięćdziesięcioma pięcioma laty jeden z najwybitniejszych polskich teoretyków prawa – Zygmunt Ziemiński³. Zostało ono z czasem niemal powszechnie przyjęte w prawoznawstwie⁴, a także coraz konsekwentniej stosowane jest w praktyce prawniczej. Niekiedy tylko w odniesieniu do tego rozróżnienia formułowano pewne jednostkowe zastrzeżenia⁵. Odnotujmy również przy tym, że rozróżnienie przepisu prawnego i normy prawnej stosowane było także przed Ziemińskim (zwłaszcza przez metodologię marksistowską); zasadała się jednak na istotnie różnym założeniu, o którym bliżej będzie mowa przy okazji rozróżnienia norm sankcjonujących i sankcjonowanych. 9
- 1.1. Ze względu na fakt, że rozróżnienie norm i przepisów zarówno w ujęciu pomysłodawcy, jak i w ujęciach jego kontynuatorów przybierało niekiedy różne postacie, w niniejszym opracowaniu przyjmuje się następujące relacje między rozróżnionymi pojęciami: 10
- **przepis prawny** to zdanie w sensie gramatycznym (od kropki do kropki lub od kropki do średnika, lub od średnika do kropki) zwykle wyraźnie wyróżnione graficznie w tekście prawnym i zwykle oznaczone w nim jako artykuł, paragraf czy ustęp⁶;
  - **norma postępowania** to wyrażenie (choćby tylko pomyślane), które w sposób jednoznaczny określone podmiotowi, w określonych okolicznościach, nakazuje (zakazuje) określone zachowanie się;

³ Z. Ziemiński, *Przepis prawny a norma prawna*, RPEiS 1960, nr 1, s. 105 i n.

⁴ Na jego doniosłość dla całego prawoznawstwa, jako podstawy do stworzenia nowego paradygmatu uprawiania tej dyscypliny, zwraca uwagę L. Nowak, *Zygmunta Ziemińskiego koncepcja interpretacji. Pewne komentarze, dopełnienia i aplikacje*, w: *Umysł a rzeczywistość*, pod red. A. Klawitera, L. Nowaka, P. Przybysza, „Poznańskie Studia z Filozofii Humanistyki”, Poznań 1999, t. V(XVIII), s. 423 i n.

⁵ J. Nowacki, *Przepis prawny a norma prawna*, Katowice 1988.

⁶ W polskiej współczesnej technice legislacyjnej ustawy zawierają artykuły, a w ich obrębie ustępy, z kolei akty wykonawcze – rozporządzenia – paragrafy i ustępy. Tradycyjnie jednak ustawy będące kodeksami zawierają artykuły, a w ich obrębie paragrafy (!).

Maciej Zieliński – profesor zwyczajny doktor habilitowany nauk prawnych; kierownik Katedry Tworzenia i Wykładni Prawa Uniwersytetu Szczecińskiego, doktor honoris causa Uniwersytetu Łódzkiego; zajmuje się zagadnieniami teorii prawa, metodologii prawa i prawnawstwa, a przede wszystkim problematyką interpretacji (wykładni) prawa i redagowania tekstów prawnych; jego prace naukowe, opublikowane samodzielnie lub wspólnie z innymi twórcami z ośrodków poznańskiego i szczecińskiego teorii i filozofii prawa, mają charakter oryginalny i pionierski i w większości weszły na trwałe do kanonu literatury prawniczej.

Siódme wydanie pierwszego w polskiej literaturze podręcznikowego opracowania wykładni prawa łączy podbudowę teoretyczną z dyrektywami praktycznej interpretacji tekstów prawnych. Dyrektywy te są tak powiązane, że wskazując zarówno kolejność czynności interpretacyjnych, jak i sposób ich realizacji, pozwalają skutecznie urzeczywistnić proces pozyskiwania (odtworzenia) jednoznacznych norm postępowania z różnorodnych przepisów prawnych.

Publikacja skierowana jest zarówno do tych czytelników, których interesuje warstwa teoretyczna zagadnienia, jak i do tych, którzy szukają w wykładni prawa warstwy praktycznej, a zatem do: studentów, aplikantów i prawnawców (zwłaszcza przedstawicieli dyscyplin szczegółowych), legislatorów, sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych, notariuszy; również do nieprawników (w tym także urzędników), którym znacznie przybliży złożoną istotę wykładni prawa i wspomaga sam proces rozumienia tekstów prawnych.

W roku 2002 książka została wyróżniona najwyższą nagrodą przyznawaną przez Wydział I Polskiej Akademii Nauk – nagrodą im. Leona Petrażyckiego.

Spotyka się również z coraz szerszym uznaniem w praktyce wymiaru sprawiedliwości.

9 788380 929500 W07P01

ISBN 978-83-8092-950-0

9 788380 929500

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLWUER.PL

WWW.PROFINFO.PL

LEX Student
— Prawa